

10. *Качуровський І.* Загальний огляд української літератури ХХ сторіччя [Текст] / Ігор Качуровський // *Променісті сильвети : лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки.* — Мюнхен : [б. в.], 2002. — 797 с. — Показжч. : с. 780—797.
11. *Кушнірук Н.* Фашистська окупація крізь призму сприйняття українських селян у повістях "Ноїв ковчег" Г. Гордасевич та "Крижі" Б. Харчука / Наталя Кушнірук // *Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. "Літературознавство"* / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. М. П. Ткачука. — Тернопіль : ТНПУ, 2015. — Вип. 43. — С. 112—119.
12. *Література* до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2010 рік : бібліогр. показжчик / Голов. упр. з питань туризму, сім'ї, молоді та спорту ; Упр. культури Терноп. облдержадміністрації ; Терноп. обл. універс. б-ка ; уклад. М. Дурневич, ред. О. Раскіна. — Тернопіль : Підручники & посібники, 2009. — 112 с.
13. *Не приведи* загинути рабом : [зб. тв. поетів, пов'язаних з Костопільщиною: Н. Соханська, Л. Мосендз, Ю. Жилко, Олесь Журба (спр. ім'я К. Грищенко), Г. Соколенко (спр. ім'я Шмигельський), О. Прокопчук, Г. Гордасевич] / авт.-упоряд. А. Карп'юк ; ред. П. Велесик, рец. Н. Мельник. — Костопіль : Ред.-вид. п-во "РОСА", 2004. — С. 90—96.
14. *Несвіт С.* Самотній час Галини Гордасевич: [до 80-річчя з дня народж. Г. Гордасевич] / Сергій Несвіт // *Провінція (Константинівка).* — 2015. — 8 апр. (№ 14 (1265)). — С. 14 : дві фотогр. Г. Гордасевич. — (Мир человека). — Виходить рос. мовою з 1990 р.
15. *Павличко Д.* Веселий — від Сяну до Дону [ст. про Г. Гордасевич, 07.02.1998] / Дмитро Павличко // *Павличко Д. Голоси мого життя : статті, виступи, інтерв'ю. Документи.* — Київ : Вид-во "Основи" ім. С. Павличко, 2013. — С. 308—311.
16. *Поліщук В. В.* З приводу книжечки Г. Л. Гордасевич / В. В. Поліщук // *Исторические записки : сборник / Киевское историческое общество ; редкол. : А. А. Олейников, Е. В. Безродный, А. А. Войцеховский [и др.].* — 2006. — № 3 (июнь). — С. 70—80. — (Помилково у назві ст. вказано ініціали: Г. Г. Гордасевич).
17. *Поліщук В.* Ще одна глорифікація Бандери : рецензія на книжку Галини Гордасевич "Степан Бандера : людина і міф" (Львів, 2001) / Віктор Поліщук (д-р гум. наук, політолог, Канада) // *2000 : щотижневик.* — 2007. — 12—18 янв. (№ 1—2 (349)). — С. 2. — (Свобода слова).
18. *Репресовані письменники* Тернопільщини : бібліогр. показжчик / Управління культури Терноп. облдержадміністрації, Терноп. обл. універс. наук. б-ка, від. краєзнавчої літ. і бібліогр. ; упоряд. М. В. Друневич, вст. сл. П. М. Бубній "Пісня з-за ґрат", с. 3—5. — Тернопіль: [б. в.], 2000. — 53 с.
19. *Рух опору в Україні 1960—1990* : = Resistance movement in Ukraine 1960—1990: an encyclopedia : енцикл. довід. / Осип Зінкевич [та ін.] ; гол. ред. Осип Зінкевич ; Музей-архів і док. центр укр. Самвидаву при вид-ві "Смолоскип". — 2-ге вид., допов. — Київ : Смолоскип, 2012. — 895, [64] с.
20. *Токмань Г.* "Станція Ворожба" Галини Гордасевич: мотиви і магічно-сугестивна поетика ліричного циклу / Ганна Токмань // *Слово і Час.* — 2015. — № 4. — С. 15—28. Чернихівська В., Чернихівський Г. Галина Гордасевич: життя і творчість : монографія / Валентина Чернихівська, Гаврило Чернихівський. — Кременець-Тернопіль : Папірус, 2010. — 220 с., 32 іл.
21. *Шевчук В. О.* На березі часу. Ті, котрі поруч: спогади про сучасників / Валерій Шевчук. — Київ : Либідь, 2016. — 576 с : іл.
22. *"Я жила і творила тільки для неї, Батьківщини моєї!"* : метод. поради до 75-річчя від дня народж. Галини Гордасевич / Львів. обл. універс. наук. б-ка ; упоряд. О. Шматко, С. Дмитрів; ред. О. Букавіна; від. за вип. І. Сварник. — Львів : [б. в.], 2010. — 22 с. — (Правда життя і образу ; вип. XXIV).
23. *Ярошевич І.* Роман Г. Гордасевич "Соло для дівочого голосу": автобіографічний аспект / Ірина Ярошевич // *Донецьк. вісн. Наук. Т-ва ім. Шевченка* : Т. 36. Літературознавство / ред. кол. : проф. В. Просалова (гол. ред.) [та ін.]. — Донецьк : Укр. культурол. центр ; Схід. вид. д-м, 2013. — С. 92—97.
24. *Яценко О. М.* Українські персональні бібліографічні показжчики (1856—2013) / О. М. Яценко, Н. І. Любовець ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол. В. І. Попик (голова) [та ін.]. — Київ, 2015. — 469 с.

В статті обозначены основные этапы подготовки библиографического указателя одаренной писательницы-шестидесятиницы, общественно-культурного деятеля Галины Гордасевич (1935—2001), исследованы отдельные аспекты истории написания и публикации ее произведений.

The paper outlines the key stages of the preparation of the bibliographic index of the gifted writer of the sixties, social and cultural activist Halyna Hordasevych (1935—2001). Some issues of writing and publishing history of her works are studied.

Надійшла до редакції 28 березня 2016 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

УДК 025.22:[027.7:61](477)(091)

Тетяна Блякова,

завідувач відділу наукової обробки документів

та організації каталогів Наукової бібліотеки ХНМУ,

здобувач кафедри бібліотекознавства та соціальних комунікацій ХДАК

Книжкові пам'ятки у фондах бібліотек медичних ВНЗ України: історія та сучасний стан

У статті висвітлено етапи створення бібліотек медичних ВНЗ України та історію формування їхніх фондів. Розглянуто склад зібрань книжкових пам'яток бібліотек медичних ВНЗ, роботу з фондами рідкісних і цінних книг.

Ключові слова: книжкові пам'ятки, фонди книжкових пам'яток, бібліотеки медичних ВНЗ.

В Україні створено унікальну документну базу з питань медичної науки, освіти і охорони здоров'я. Фонди налічують майже 22 млн пр., які зосереджено в 642 медичних бібліотеках різних рівнів [6; 10]. 9 026 345 документів зберігається в 19 бібліотеках медичних вишів III—IV р. а. [7]. Серед них особливе місце посідають книжкові пам'ятки

(рідкісні й цінні документи) — основа та окраса бібліотечних фондів. Саме тому акумуляція, забезпечення збереженості та доступності цих ресурсів — одне із найважливіших завдань медичних бібліотек ВНЗ, чия історія тісно пов'язана з розвитком медичної науки, освіти, охороною здоров'я загалом.

Упродовж останніх двох десятиріч зібрання книжкових пам'яток вивчали бібліотекознавці Росії й України: Є. Жаворонкова, Г. Ковальчук, Т. Кондакова, І. Лосієвський, Л. Петрова, Є. Яцунок. Цій проблематиці присвячено монографії дослідників Г. Ковальчук [3; 4] та Є. Яцунок [9]. Проте власне фонди

медичних бібліотек України досі не були предметом спеціального дослідження. Отже, мета статті — розглянути історію та сучасний стан книжкових пам'яток у бібліотеках медичних ВНЗ України. Відповідно до мети було досліджено колекції 15 бібліотек медичних вишів III—IV р. а. (табл.).

Таблиця

Бібліотеки медичних ВНЗ України

Назва НБ	Рік заснування	Загальний фонд на 01.01.2015 р.
Бібліотека НМУ ім. О. О. Богомольця	1 881	720 165
НБ Запорізького ДМУ	1 903	556 446
Бібліотека Одеського ДМУ	1 903	825 382
Бібліотека національної МАПО ім. П. Л. Шупика	1 918	1 611 228
НБ Харківського НМУ	1 920	1 002 357
НБ НФаУ	1 921	570 877
Бібліотека Харківської МАПО	1 923	299 937
Бібліотека Запорізької МАПО	1 927	103 046
НБ Кримського ДМУ ім. С. І. Георгієвського	1 931	566 458 (на 01.01.2013 р.)
Бібліотека Донецького НМУ ім. М. Горького	1 933	606 793 (на 01.01.2013 р.)
НБ Вінницького НМУ ім. М. І. Пирогова	1 934	560 796
Бібліотека Української медичної стоматологічної академії	1 934	391 714
НБ Дніпропетровської ДМА	1 935	544 706
НБ Львівського НМУ ім. Данила Галицького	1 940	590 860
Бібліотека Буковинського ДМУ	1 944	404 081

Перші медичні бібліотеки було засновано у XVIII—XIX ст. при вищих і середніх навчальних закладах, медичних факультетах університетів: Львівського (1784), Харківського (1805), Київського (1841), Одеського (1903), фельдшерських школах у Львові (1803), Києві (1812), Херсоні (1872), Житомирі (1875), Чернігові (1882). У їхніх фондах здебільшого були підручники латинською мовою та перекладені з провідних європейських мов. На початку функціонування книгозбірень фонд налічував від трьох до п'яти тис. пр. друкованих видань. Згодом колекції поступово зростали завдяки нарощенню обсягу вітчизняних друкованих видань (на той час російською мовою). Фінансування бібліотек відбувалося із вкрай обмежених бюджетних коштів навчальних закладів.

Основу зібрань становили видання-дарунки з приватних колекцій видатних учених медицини того часу, співробітників вишів. Нині у фондах рідкісних видань зберігаються раритети (праці) з автографами, екслібрисами, особистими печатками відомих науковців-медиків — перших засновників і організаторів, викладачів навчальних закладів. Фонди формувалися здебільшого з довідкової та навчальної літератури, фахових періодичних видань із медицини, фармації й суміжних наук — ботаніки, хімії, фізики.

Під час Другої світової війни, окупації міст значну частину бібліотечних зібрань було знищено, частину вивезено до Німеччини. Після 1945 р. суттєву допомогу у відновленні фондів надали бібліотеки Москви і Ленінграда, медичні книгозбірні союзних республік. Професори медичних установ дарували особисті бібліотеки, частину книг придбано в букіністичних магазинах. Окрім того, бібліотеки медичних ВНЗ отримували збірники праць інститутів, клінік і лікарень із багатьох міст колишнього СРСР.

Історично сформований фонд бібліотеки кожного медичного навчального закладу становить наукову цінність: це дисертації з медицини, захищені у виші від дня заснування, автореферати дисертацій, монографії, збірники праць, підручники і навчальні посібники, матеріали учених закладу, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, періодичні й інформаційні видання, соціально-економічна і художня література.

Розглянемо колекції книжкових пам'яток бібліотек медичних ВНЗ, а також власне історію установ у хронологічному зрізі.

Наукова бібліотека (НБ) Харківського національного медичного університету (ХНМУ), одного з найстаріших

медичних вишів в Україні, який бере початок з відкриття 17 січня 1805 р. Імператорського Харківського університету з чотирма факультетами, в тому числі й медичним. Від створення і до реорганізації в самостійний інститут 1921 р. медичний факультет не мав власної книгозбірні, викладачів й студентів-медиків обслуговували у фундаментальній університетській бібліотеці. Створювали кафедральні бібліотеки, фонд яких формувався з особистих зібрань і праць викладачів, а також дарунків і пожертв. За ініціативою студентів було організовано "Книжкову лавку", де збиралася медична література і відбувався книгообмін. Кафедральні фонди медичного факультету університету стали базою для створення бібліотеки медичного інституту, до якої приєднали і колекцію профкому (колишню "Книжкову лавку") [2]. Загалом, бібліотека було організовано для обслуговування студентів навчальною літературою, але згодом фонди комплектувалися науковою літературою. У 1923—1925 рр. отримано велику партію книг з Німеччини, за передплатою надходило 80 вітчизняних та 40 іноземних журналів. Напередодні війни фонд становив 80 тис. пр. наукової літератури та 100 тис. пр. навчальної, передплачувалися усі вітчизняні періодичні видання та 9 іноземних журналів. Під час окупації Харкова вдалося зберегти лише незначну частину зібрання. Навесні 1945 р. бібліотека отримала нову літературу, і на 01.01.1946 р. фонд становив понад 200 тис. пр., 1953 р. — майже 161 тис. пр., 1966 р. — 344 тис. пр., 1979 р. — 574 тис. пр., на 01.01.2015 р. — 1 002 357 пр. [7]. Фонд рідкісних та цінних видань XVII — поч. XX ст. (до 1920 р.) — понад 5 тис. пр., виокремлено. Колекції книг російською мовою, книги іноземними мовами, дисертації до 1920 р., 57 назв періодичних видань. Формується база даних (БД) дисертацій, розпочалося оцифрування книг. Спеціалізований структурний підрозділ не виділено.

НБ Національного фармацевтичного університету (НФаУ) — фонд на 01.01.2015 р. — 570 877 пр. [7]. НФаУ — провідний вищий фармацевтичний навчальний заклад України. На одній із шести кафедр медичного факультету Імператорського Харківського університету розпочалася підготовка фармацевтичних кадрів. Базою слугувала фармацевтична лабораторія, в якій відбувалися практичні заняття з фармації, фармакогнозії та інших профільних дисциплін. Упродовж 100 років вона була центром наукових досліджень і експериментів. У 1921 р. було відкрито Харківський хіміко-фармацевтичний інститут, засновано бібліо-

теку (нині — НФаУ). Основу зібрання становила література, авторами якої були співробітники інституту, а також фахові зарубіжні видання. У повоєнні часи фонд містив здебільшого літературу з фармації та суміжних наук (ботаніки, хімії, математики, фізики, медицини). Це праці вчених дореволюційного та радянського періодів. На 1952 р. колекція налічувала 27 157 пр. [7]. Сьогодні фонд цінних та рідкісних видань Наукової бібліотеки XIX—XX ст. — майже 2500 пр. Територіально фонд виділено, є колекції книг та періодичних видань. Оцифрування фонду не здійснюється, спеціалізований структурний підрозділ не створено.

Бібліотека НМУ ім. О. О. Богомольця, рік заснування — 1881, фонд на 01.01.2015 р. — 720 165 пр. [7]. Засновано як книгозбірню медичного факультету Київського університету святого Володимира на базі фондів Віленської (Вільнюської) медико-хірургічної академії. Зібрання містило навчальні посібники для читання лекцій, а також видання з фізики та хімії. Загальна бібліотека університету була доступною для всіх, проте існував особливий студентський відділ, колекція якого поповнювалася зі спеціальних коштів університету. 1929 р. книжковий фонд становив понад 100 тис. пр. До 1941 р. бібліотечне зібрання налічувало майже 300 тис. книг та журналів, більшу частину яких було знищено за часів німецько-фашистської окупації. Лише незначну кількість літератури евакуювали разом з інститутом до Челябінська — 11 700 книг. 1944 р. до Києва було привезено тільки підручники, а решту книжкового фонду залишили у створеному Челябінському медичному інституті. Розпочалася робота з відновлення колекції: книги одержували з інших бібліотек, у тому числі приватних, купували в букіністичних магазинах. Із фондів ДНМБ (Москва) надійшли цінні монографії, вітчизняні збірники, журнали та інші видання. 1945 р. бібліотечний фонд нараховував 60 тис. книг та журналів, але ця кількість не задовольняла потреб студентів та викладачів. Проте працівники бібліотеки Київського медінституту допомагали й іншим вишам, зокрема було передано 1 тис. книг до Львова і видання для бійців 1-го та 2-го Українських фронтів [1, с. 64]. У фонді зберігаються рідкісні видання XIX—XX ст., журнали "Врач", "Русский врач", "Хирургия" (із 1890 р.), прижиттєві видання праць М. Пирогова, І. Сеченова, С. Боткіна, І. Мечникова, О. Богомольця та ін. Фонд цінних та рідкісних видань XIX — поч. XX ст. — понад 2000 пр. Дві колекції — книги з медицини та інші. Територіально фонд не виділено, формується БД, оцифрування поки не здійснюється, спеціалізований структурний підрозділ не створено.

НБ Запорізького ДМУ, рік заснування — 1903, фонд на 01.01.2015 р. — 556 446 пр. [7]. Історія бібліотеки, як і університету, бере відлік від Вищих жіночих педагогічних курсів, відкритих в Одесі 1903 р. Колекція спочатку формувалася з особистих книг викладацького складу, які містять позначки професорів Г. Петренка-Критченка, Н. Ланге та інших, штамп "Библиотека высших женских курсов, г. Одесса". На початок 1941 р. книжковий фонд налічував 50 тис. пр. Під час війни частину фонду розграбували окупанти, цінні видання вивезено до Румунії [1, с. 31]. Від часу відкриття лікувального факультету (1964) бібліотечні фонди інтенсивно комплектували навчальною та науковою літературою медико-біологічного профілю. Значну частину науково-медичної літератури безкоштовно передали НМБ Харкова, Києва, Дніпропетровська, Тернополя, Москви, Ленінграда. У фонді рідкісних видань зберігається довідкова та монографічна література з хімії, медицини, фармації XIX — поч. XX століття. Сьогодні колекція книг XIX — поч. XX ст. — 1148 пр., введено в електронний каталог (ЕК) — 400 пр. Фонд територіально не виділено, оцифрування не здійснюється, спеціалізований структурний підрозділ не створено.

Бібліотека Одеського ДМУ, рік заснування — 1903, фонд на 01.01.2015 р. — 825 382 пр. [7]. Заснована на

особисті кошти студентів третього курсу медичного факультету Новоросійського університету. 1853 р. М. Пирогов передав власне зібрання книг (так звану Пироговську студентську бібліотеку) Рішельєвському ліцею, який 1865 р. реорганізовано в Новоросійський університет. Колекція зростала повільно, головню завдяки пожертвам приватних осіб, оскільки кошти на комплектування фондів виділяли незначні. 1919 р. професура намагалася вивезти університетську бібліотеку за кордон, але це не вдалося зробити. 1941 р. колекція налічувала 20 262 пр. Окрім того, було створено студентську бібліотеку, фонд якої становив 50 тис. пр. навчальної літератури. За період окупації працівники бібліотеки зберегли основний фонд, 1953 р. він збільшився до 91 тис. пр. [1, с. 72]. Сьогодні фонд рідкісних та цінних видань з XIX ст. і до 1945 р. становить майже 15 тис. пр. Оцифровано приблизно 2 тис. пр. Формується БД, планується виділення приміщення і створення сектору.

Документний фонд бібліотеки Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Шупика на 01.01.2015 р. налічував 161 228 пр. Книгозбірню засновано одночасно з Клінічним інститутом удосконалення лікарів 1918 р. Основу зібрання становили дарунки з власних колекцій учених та співробітників інституту — професорів В. Писемського, Г. Биховського, О. Бернштейна, О. Лур'є, В. Василенка та ін. 1941 р. фонд налічував майже 4 тис. пр., але в період окупації Києва був пограбований. 1944 р., після відновлення функціонування інституту, розпочала роботу і бібліотека. Книги та журнали купували в книгарнях облкнигкультторгу ("Академкнига", "Литфонд", "Медкнига"), магазинах передплатених видань. Окрім того, бібліотека отримувала збірники праць інститутів, клінік і лікарень із багатьох міст колишніх союзних республік. 1953 р., після приєднання Київського інституту удосконалення провізорів до Клінічного інституту, відбулося злиття фондів двох бібліотек, колекція нараховувала 34 227 одиниць. Передплата на профільні періодичні видання зросла до 105 назв. Особливу цінність бібліотечного фонду становить медична література XVIII—XIX століття. Колекція рідкісних та цінних видань до 1921 р. — майже 200 пр. Цей фонд виокремлено, БД не формується, спеціалізований структурний підрозділ не створено.

Важливим періодом у розвитку медичної освіти стали 20—40-ві рр. XX ст. У той час, незважаючи на трагічні події, було створено 9 ВНЗ — більше, ніж за 120 років минулого періоду розвитку вітчизняної освіти.

Бібліотека Харківської медичної академії післядипломної освіти (ХМАПО). На 01.01.2015 р. документний фонд налічував 299 937 пр. [7]. 1923 р. засновано Харківський клінічний інститут для удосконалення лікарів, одночасно з бібліотекою. До 1941 р. зберігалася 24 835 пр., під час війни зібрання майже повністю було знищено. 1947 р. колекція становила 14 451 пр. Сьогодні розпочато роботу з виокремлення фонду рідкісної та цінної книги — майже 600 пр., хронологія — з XIX ст. до 1950 р. Колекції не виділено, формується БД, спеціалізований структурний підрозділ не створено.

Бібліотека Запорізької медичної академії післядипломної освіти, рік заснування — 1927. На 01.01.2015 р. документний фонд становив 103 046 пр. [7]. Фундаментом зібрання стали 4 тис. пр. видань Єврейської лікарні (третья Одеська лікарня). На початок Другої світової війни книжковий фонд налічував майже 68 тис. одиниць. Під час війни бібліотека залишилася в Одесі, проте за часів окупації її було знищено. На 1944 р. збереглося лише 5 тис. пр. видань для навчального процесу, було передано медичні видання з московських медичних закладів. 1946 р. книгозбірня відновила діяльність, а 1954 р. у фонді зберігалася понад 36 800 одиниць. Гордістю бібліотеки є фонд рідкісних видань, який налічує понад 1 тис. пр. Зберігаються довідкова та монографічна

література з хімії, медицини, фармації XIX — початку XX століть. Фонд рідкісних та цінних видань виокремлено, формується БД. Спеціалізований структурний підрозділ не створено.

НБ Кримського ДМУ ім. С. І. Георгіївського, рік заснування — 1931, фонд на 01.01.2013 р. — 566 458 пр. [7]. Початкова колекція складалася із 5 тис. пр. Найбільший дарунок зробили 1936 р. працівники Карадаської наукової біологічної станції, які передали 40 тис. томів медичної літератури, в тому числі значну кількість дисертацій дореволюційного періоду. На початок 1940-х рр. бібліотека нараховувала майже 140 тис. томів медичної літератури. Під час війни 60 тис. цінних книг було вкрадено і спалено, залишилося 80 тис. одиниць довоєнного фонду. На сьогодні інформації немає.

Бібліотека Донецького НМУ ім. М. Горького, рік заснування — 1933, фонд на 01.01.2013 р. — 606 793 пр. [7]. 1933 р. для книгозбірні частину власних зібрань передали ОНМБ, Ленінградська військово-медична академія (монографії, журнали, підручники і навіть дублікати дисертаційних робіт). Наприкінці 1940 р. фонд бібліотеки налічував близько 80 тис. пр., після війни залишилося 15 тис. пр. [1, с. 24]. Суттєву допомогу у відновленні книжкових фондів надали професори і викладачі інституту. Є в бібліотеці цінні видання XIX століття, зібрання раритетних російських медичних книг, прижиттєві видання класиків медицини М. Пирогова, С. Боткіна та ін. Гордістю є унікальний фонд, в основі якого — особисті колекції відомих вчених М. Торсуєва, К. Овнатяна, А. Воронова, О. Губерґріца. На сьогодні інформації немає.

НБ Вінницького НМУ ім. М. І. Пирогова, рік заснування 1934, фонд на 01.01.2015 р. — 560 796 пр. [7]. Започатковано 1919 р. із бібліотеки фармацевтичного технікуму. В 1921—1930 рр. книгозбірня отримувала навчальні посібники з Одеського, Київського та Харківського медичних інститутів, а колекцію сформовано на основі фондів бібліотек Одеського, Київського медичних, Вінницького та Полтавського фармацевтичних інститутів. Донині зберігаються книги зі штампами бібліотек цих вишів, є рідкісні видання з медицини. Під час Другої світової війни понад 7 тис. найцінніших книг і підручників було вивезено до Німеччини. Від 1944 р. фонд комплектували завдяки надходженням з Держфонду СРСР, бібліотек Московського університету ім. М. Ломоносова, 1-го Московського медичного інституту ім. І. Сеченова, Ленінградської військово-медичної академії та інших бібліотек Радянського Союзу. У фонді рідкісних книг зберігаються раритети відомих медиків — засновників і організаторів Вінницького медичного інституту: професорів Я. Морейніса, М. Моргуліса, М. Болярського, а також інших власників з автографами, екслібрисами, особистими печатками. Серед перлин фонду бібліотеки є прижиттєві видання І. Сеченова, М. Пирогова, Т. Більрота та інших. До колекції видань XVIII—XIX ст. входять книги з фондів Кам'янець-Подільського державного українського університету [1, с. 9]. Завдяки активному проведенню пошукової роботи щорічно збільшувався фонд цінних і рідкісних видань, який нині налічує 3009 пр. [1, с. 15]. Створено сектор рідкісних та цінних видань, основними функціями якого є: обслуговування користувачів; формування БД "Рідкісні та цінні видання"; створення колекцій подарованих видань, музею стародруків. Оцифрування ще не розпочато. Після переїзду в окреме приміщення заплановано територіально виділити фонд рідкісних і цінних видань.

Бібліотека Української медичної стоматологічної академії, рік заснування — 1934, фонд на 01.01.2015 р. — 391 714 пр. [7]. Це книгозбірня найстарішої вищої медичної стоматологічної школи в Україні. Від часу відкриття одонтологічного факультету Харківської державної медич-

ної академії у 1921 р. (нині — ХНМУ) і до 1931 р., коли факультет було реорганізовано у самостійний стоматологічний інститут, він не мав власної бібліотеки, викладачі та студенти були абонентами фундаментальної університетської книгозбірні. Згодом створено кафедральні бібліотеки трьох спеціальних кафедр: хірургічної, терапевтичної й ортопедичної стоматології, колекції яких формувалися з особистих зібрань і праць викладачів. Основними навчальними посібниками були конспекти лекцій. 1934 р. кафедральні фонди інституту інтегрували в єдину бібліотеку. 1967 р. інститут переведено до Полтави, саме тоді фонд інтенсивно поповнювався цінними виданнями стоматологічного профілю, які й сьогодні користуються попитом у читачів. До кінця 1939 р. обсяг зібрання сягнув 35 тис. пр. 1941 р. інститут і частину фонду бібліотеки (понад 10 тис. підручників) евакуйовано до колишньої Киргизької РСР. Наприкінці 1944 р. під час реєвакуйованих видань і майже 2900 підручників від Харківської державної наукової медичної бібліотеки, які до війни належали книгозбірні стоматологічного інституту. У повоєнний період фонд установи поповнювали здебільшого підручниками і навчальними посібниками із загальних медичних дисциплін. Сьогодні фонд рідкісних та цінних видань XIX — поч. XX ст. — майже 500 книг, виокремлено, формується БД, оцифрування не розпочато. Спеціалізований структурний підрозділ не виділено.

НБ Дніпропетровської державної медичної академії, рік заснування — 1935, фонд на 01.01.2015 р. — 544 706 пр. [7]. 1936 р. зібрання налічувало 8 тис. пр., здебільшого монографій. Підручників було мало і лише з основних дисциплін. Засновники бібліотеки — професори-ентузіасти В. Дзержинський, В. Деревенко та ін., які передали особисті колекції для користування студентам і колегам. 1937 р. фонд значно поповнився — до 73 тис. пр. Найбільші книгозбірні колишнього СРСР: Державна центральна науково-медична бібліотека, Державна публічна бібліотека ім. Салтикова-Щедрина, бібліотека Військово-медичної академії ім. С. М. Кірова — передали велику кількість книг, медичних журналів, дисертацій та інших документів. Під час війни значну частину фонду (у 1941 р. він налічував майже 200 тис. пр.) було знищено, однак найбільш цінні видання бібліотекарі переховували вдома. 1945 р. колекція становила лише 40 тис. пр., як і раніше, до її відновлення долучилися провідні бібліотеки Москви і Ленінграда, а також професорський склад академії. Сьогодні фонд рідкісних та цінних видань з 1835 р. — поч. XX ст. — майже 1 тис. пр., виокремлено, оцифровано 60 книг. Спеціалізований структурний підрозділ не виділено.

НБ Львівського НМУ ім. Данила Галицького, рік заснування — 1940, фонд на 01.01.2015 р. — 590 860 пр. [7]. Для організації фундаментальної бібліотеки 1939 р. із фондів книгозбірні Львівського університету було передано 27 тис. томів медичної літератури. Історія бібліотеки тісно пов'язана з іменем графа Станіслава Генриха Бадені, юриста та мецената, який заповів медичному факультетові Львівського університету власний будинок, побудований у 1860 році, а основою фондів книгозбірні медичного факультету стала приватна колекція медичної літератури багатьма європейськими мовами. 1941 р. фонд налічував 35 тис. одиниць, під час війни частину документів було знищено. Фонд рідкісних та цінних видань з 1549 р. — поч. XX ст. — майже 1 тис. пр. (тільки книги), виокремлено, формується БД, спеціалізований структурний підрозділ не створено.

Бібліотека Буковинського державного медичного університету (Чернівці), рік заснування — 1944, на 01.01.2015 р.

документний фонд становив 404 081 пр. [7]. На час створення література надходила із ВНЗ Харкова, Києва, Свердловська та інших міст, від 1946 р. почалося планове комплектування фонду. У Чернівцях придбати літературу було неможливо, тому її закуповували в Москві. Вагомий внесок у комплектування фонду в ті часи зробили Державна наукова медична бібліотека, Центральний колектор наукових бібліотек Москви. Бібліотечне зібрання багатогалузеве, понад 389 тис. пр. представлено багатьма мовами. Також у колекції зберігаються автореферати дисертацій (з 1950 р.) і дисертації (з 1938 р.) з питань біології і медицини, журнали з 1901 р. [1, с. 107]. Фонд рідкісних та цінних видань XVIII—XIX ст. — 788 пр., виокремлено, формується БД. Спеціалізований структурний підрозділ не виділено.

Аналізуючи стан фондів книжкових пам'яток медичних бібліотек ВНЗ України, можна зробити *висновки*. По-перше, аналіз сучасного стану колекцій книжкових пам'яток у фондах медичних бібліотек ВНЗ України, зокрема брак (за окремими винятками) спеціалізованих підрозділів, надає підстави стверджувати про значні резерви оптимізації діяльності з наукового, методичного й організаційного забезпечення роботи щодо виявлення, формування та збереження книжкових пам'яток. По-друге, перспективи подальших досліджень і діяльності у цій сфері зумовлені зростанням значення зібрань книжкових пам'яток як окраси фондів, інструменту створення оригінального і неповторного іміджу бібліотеки і полягають насамперед у їхній популяризації шляхом формування онлайн-колекцій, що надають можливість ознайомлення віддалених користувачів з багатством і різноманіттям бібліотечних фондів.

Список використаної літератури

1. *Бібліотеки медичних вузів України: Історія. Становлення. Сьогодення: Історичний нарис.* — Київ, 2010. — 125 с.
2. *Іванова І. Ш.* Исторические вехи и перспективы развития / И. Ш. Иванова // *Очерки истории вузовских библиотек г. Харькова* / Нар. укр. акад. ; под общ. ред. В. И. Астаховой. — Харьков, 2001. — С. 155—177.
3. *Ковальчук Г. І.* Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / Г. І. Ковальчук. — Київ : НБУВ, 2004. — 644 с.

4. *Ковальчук Г. І.* Рукописні книги та стародруки : навчальний посібник / Г. І. Ковальчук ; НБУВ. — Київ, 2011. — 100 с.
5. *Медичні бібліотеки України в сучасному світі науки, культури, освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16—17 травня 2012 р., м. Полтава)* / Національна наукова медична бібліотека України, бібліотека ВДНЗ України "Українська медична стоматологічна академія". — Полтава, 2012. — 109 с.
6. *Павленко Р. І.* Медичні бібліотеки в глобальному інформаційному просторі / Р. І. Павленко // *Місія медичних бібліотек в умовах реформування медичної галузі України : матеріали XV Ювілейної міжнародної науково-практичної конференції (19—20 травня 2016 року, м. Дніпропетровськ).* — Дніпропетровськ, 2016. — С. 7—11.
7. *Робота медичних бібліотек України у 2014 році : інформаційно-аналітичний огляд* / Національна наукова медична бібліотека України; авт.-сост. : С. М. Науменко; відп. ред. Т. А. Остапенко. — Київ, 2015. — 46 с.
8. *Співпраця та партнерство медичних бібліотек України в сучасному інформаційному просторі : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15—16 травня 2013 р., м. Вінниця)* / Національна наукова медична бібліотека України, Бібліотека Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, Вінницька обласна наукова медична бібліотека. — Вінниця, 2013. — 130 с.
9. *Яцунок Е. И.* Книжные памятники в культурном наследии России: современное состояние проблемы / Е. И. Яцунок ; Рос. гос. б-ка. — Москва : Пашков дом, 2008. — 156 с.

В статті розглянуті етапи створення бібліотек медичних вузів України та історія формування їх фондів. Проаналізовані склад колекцій книжкових пам'яток бібліотек медичних вузів, робота з фондами рідких і цінних книг.

The article presents the history of the creation of medical universities libraries of Ukraine and the history of the development of their collections. The rare books collections composition of libraries of medical universities and the work with rare books collections are studied.

Надійшла до редакції 16 лютого 2016 року

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

УДК 347.77/.78.01:[27:004

Майя Іванова,
завідувач відділу баз даних
правої інформації НЮБ НБУВ

Юрій Іванов,
кандидат юридичних наук,
доцент Національної академії
внутрішніх справ

Питання авторського права при створенні електронних інформаційних ресурсів бібліотек

На підставі аналізу міжнародних правових актів, законів низки країн обґрунтовано потребу внесення змін до національного законодавства, що регулює відносини авторського права.

Ключові слова: авторське право, електронні інформаційні ресурси, цифрові бібліотечні фонди, соціальні комунікації, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. Українське суспільство перебуває у стані формування майбутньої інформаційної інфраструктури в глобальному та національному масштабах.

Удосконалюються системи генерації, зберігання і трансляції даних, розробляються нові інформаційні сервіси в цифровому просторі. Розвиток соціуму знань супроводжується